

NORLIT 2011

Conference on literature and politics

ROSKILDE, AUGUST 4.-6. 2011

ISBN: 978-87-7349-818-7

Papers published in relation to the NORLIT 2011 conference are made available under the CC license [by-nc-nd]. Find the terms of use at <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/2.5/dk/legalcode>.

Papers, som er offentliggjort i forbindelse med NORLIT 2011 konferencen stilles til rådighed under CC-licens[by-nc-nd]. Læs mere på <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/>, hvis du vil vide, hvordan du må gøre brug af de registrerede papers.

Accessible online: <http://ruconf.ruc.dk/index.php/norlit/norlit2011/schedConf/presentations>

Receptionen af samfundsengageret nordisk litteratur oversat til fransk

Af Margrethe Lykke Eriksen

En nordisk flodbølge er skyllet ind over det internationale bogmarked, ikke mindst det fransktalende. I foråret var 40 nordiske forfattere æresgæster på bogmessen i Paris, *Le salon du livre*, som gav et par hundrede tusinde besøgende lejlighed til at stifte bekendtskab med nordisk litteratur. Begivenheden afspejler en vilje til at markedsføre og brande nordisk litteratur. Også i Belgien er der fokus på Norden, hvad der har givet anledning til en efterspørgsel efter videreuddannelseskurser for bibliotekarer. Vi har derfor på afdelingen for skandinaviske sprog på Mons universitet iværksat en række kurser, som i anden omgang har været udgangspunktet for en nærmere undersøgelse af receptionen af nordisk litteratur i Frankrig og fransktalende Belgien¹.

Henning Mankell får ofte tildelt rollen som pioneren, der banede vejen, og Stieg Larsson er så den forfatter, der anlagde motorvejen. Et stort antal af de bibliotekarer, vi har været i kontakt med, fremhæver da også Millenium-trilogien som banebrydende for læserinteressen. Men også Norge og Island har veritable blockbusterforfattere, som fx Jo Nesbø og Arnaldur Indridason. Overordnet set er der heller ingen tvivl om, at det først og fremmest er krimierne, der nyder succes, men også anden litteratur er i uset omfang blevet oversat til fransk i det seneste årti. Vores optællinger viser, at der blev udgivet 303 titler mellem 1980 og 1989, 683 titler mellem 1990-1999 og 1389 titler fra 2000 til i dag, heraf tegner Island sig for 4,4%, Norge for 17,7%, Danmark for 31,7%, Sverige for 41,4% og Finland for 5,5 % af de udgivne værker². Tallene omfatter såvel litteratur for voksne som for børn samt genudgivelser af klassikere, paperbackudgaver og tegneserier.

Interesserer man sig for modtagelsen af nordisk litteratur i Frankrig og den fransktalende del af Belgien, støder man uvægerligt på tilbagevendende motiver, nemlig forestillingen om et fascinerende anderledes Norden, eller hvad der i en artikel i *Le Figaro* betegnes som ”den kolde eksotisme”³ og en opfattelse af, at de nordiske lande har fejlet som forbilleder. Denne holdning kommer fx til udtryk på den finkulturelle kanal Artes webside i forbindelse med annonceringen af et tv-program: ”Norge og Sverige er blandt de inviterede hædersgæster til bogmessen i Paris. To lande man på vore kanter henviser til som forbilleder: Forbilleder på fredelige samfund, der både er liberale og omsorgsfulde. Litteraturen gør op med dette glansbillede. Forfatterne fortæller om en helt anden virkelighed”⁴. Jeg vil i det følgende diskutere, hvad der ligger til grund for disse stereotype receptionsmønstre, og herefter undersøge i hvor høj grad receptionen af nordisk litteratur er afhængig af hvilken teksttype, der er tale om. Med det sigte har jeg inddelt tekster, der er blevet udgivet på fransk siden 2000, i 5 kategorier:

- Spænding og afsløring: Hvad er der foregået?
- I clinch med samfundet og historien: Hvad foregår der?

- Tilbageblikkets forsonende lys: Hvordan var det, det var?
- Miljø, identitet og kommunikation: Hvem er vi?
- Værdier og sociale relationer: Hvad er et menneske?

Det er en tematisk kategorisering af teksterne, som skulle gøre det muligt at sige noget om forholdet mellem teksttype og den måde, teksterne modtages på. Der fokuseres i denne sammenhæng i særdeleshed på modtagelsen af tekster, der i en eller anden udstrækning omfatter samfundskritik eller et engageret samfundssyn, hvor forfatteren eksplicit eller implicit forholder sig til de rammer, hvorunder menneskers liv udfolder sig. Det siger sig selv, at krimigenren lægger op til samfundsskildring, men det er langt fra alle, der tager arven fra Sjöwall og Wahlö op. Krimiforfattere er naturligvis ikke forpligtede på social indignation og politiske budskaber, men de allerfleste har et samfundsperspektiv. Det gælder også andre romantyper, der æstetisk spænder vidt, dvs. fra forskellige realismeformer til yderst hybride teksttyper og mere allegoriske tekster.

I første omgang bliver der således sat fokus på teksternes tematiske grundstrukturer og en afgrænsning af teksternes samfundsperspektiv, hvorefter disse strukturer og perspektiver sammenholdes med modtagelsen af teksterne. Receptionsanalysens korpus udgøres af avis anmeldelser samt blogartikler og kommentarer hertil. Der er for øvrigt stor forskel på, hvor meget omtale nordiske bøger får. Succesromaner, men dog ikke udelukkende krimier, kan afstedkomme snesevis af anmeldelser og kommentarer, hvor smallere bøger indimellem kun omtales i nogle få indlæg eller helt forbigås i tavshed. Det er imidlertid helt tydeligt, at bogmessen i Paris i marts 2011 har boostet interessen for nordisk litteratur, hvad der afspejles af mærkbar stigning i antallet af anmeldelser og kommentarer.

Kulturmødets billeder og modbilleder

I forbindelse med receptionen af tekster med en anden kulturel forankring er det afgørende at søge at indkredse læsernes forventningshorisont og de stereotyper, de møder teksterne med. Historikeren Peter Stadius (Helsinki Universitet) anvender i afhandlingen *Resan til norr. Spanska Nordenbilder kring sekelskiftet 1900* konceptet om ”norden som mental geografi”¹, hvad der implicerer, at nordensbilleder bliver opfattet foranderlige, men dog strukturelt betingede dynamikker. Peter Stadius analyserer spanske rejseberetninger omkring århundredeskiftet og giver i forbindelse hermed et historisk detaljeret overblik over de dominerende tids- og kulturbundne nordensbilleder. Jeg skal i det følgende fremdrage nogle af hovedtrækkene ud fra den præmis, at der er tale om en udmøntning af forskelle mellem Nord- og Sydeuropa, hvilket betyder, at Peter Stadius’ pointer ligeledes er valide i en fransktalende kontekst.

Fra antikken og frem til oplysningstiden var billeder af Norden domineret af forestillinger om barbariske, grove og uciviliserede folkeslag. Der lyder imidlertid nye toner i 1700-

tallet, hvor Norden ikke mere alene fungerer som et modbillede til det civiliserede og moralsk overlegne Syden, men til dels bliver rehabiliteret, fx af Montesquieu, der med udgangspunkt i den såkaldte klimalære tillægger skandinaverne positive egenskaber som mod, styrke, frihedstrang, selvtillid og eftertanke². Selvom Montesquieus skjulte agenda først og fremmest er at hylde den engelske parlamentarisme, er han en af dem, der er med til at opgradere Nordens image. Generelt set bliver Norden i oplysningstiden på en måde mere ligeværdig takket være udbredte forestillinger om den rationelle, beherskede, flittige og klarsynede nordbo. I romantikken bliver der imidlertid igen dømt periferi: Norden bliver eksotisk og mystisk. Allerede i tekster af Jean-Jacques Rousseau og Edmund Burkes fra 1750'erne er den vilde, ensomme og autentiske natur blevet hyldet, og med det romantiske natursyn bliver Norden indhyllet i tåge og dunkel melankoli. Det var dengang, kunne man sige, men spørgsmålet er, om disse billeder ikke også i dag i udbredt grad determinerer fransktalende læseres forventningshorisont.

I artiklen *Un serpent de mer du débat français – le modèle nordique au prisme des discussions politiques françaises*³ undersøger Louis Clerc franskmændenes kendskab til Norden og deres anvendelse af referencer til ”den nordiske model”. Louis Clerc tidsfæster de første franske referencer til den nordiske sociale og økonomiske model til lige efter første verdenskrig⁴. En af hans pointer er, at fra mellemkrigstiden synes kommentarerne til den nordiske model at afhænge af observanternes politiske ståsted. Det er i særdeleshed på venstrefløjen, at man fremhæver de norske lande som et forbillede, medens man i den anden ende af det politiske spektrum i særdeleshed føler irritation over, at ”de nordiske lande” bruger først Folkeforbundet siden FN som platform til at holde moralprædikener for de andre lande. Det er også til højre for midten, at den nordiske løssluppenhed og foruroligende frisind vækker bekymring. Man anerkender dog den nordiske models politiske og sociale gennemslagskraft i Norden, men er generelt afvisende over for tanken om at kunne lære noget af de nordiske erfaringer. Opfattelsen af Norden har således langt hen ad vejen været dikotomiseret mellem en ideologisk idealisering på den ene side og skepsis på den anden side i et Frankrig, der havde ”følelsen af at befinde sig i en politisk, ideologisk, økonomisk, strategisk krise, og som er usikker på sin ’nationale identitet’ ”⁵. Louis Clerc konstaterer, at denne tendens til at bruge Norden som et modbillede i den politiske debat i krisetider dog har den pris, at det er en forsimplet udgave af modellen, franske borgere stifter bekendtskab med: ”De nordiske landes socioøkonomiske karakteristika er, ofte forsimplet til grundtrækkene, blevet bragt på bane i forbindelse med debatter, der har været præget af den franske krise”⁶. Under præsidentkampagnen i 2007 refererede både venstre- og højrefløj til ”den danske model” og ”den nordiske model”. Det skete i en kontekst, hvor man i Frankrig oplevede, at krisen kradsede, og at gennemgribende reformer trængte sig på.

Det er interessant at holde sig disse Nordenbilleder for øje, når man vil se nærmere på receptionen af nyere nordisk litteratur i Frankrig. Man kan således på den ene side forvente en tendens til at bruge Nordenbillederne som et idealiseret modbillede, det vil sige, at ”den nordiske model” i en vis forstand bliver brugt til at revse den franske socioøkonomiske

model med. På den anden side kan man forestille sig, at der kan opstå en vis ambivalens og irritation over de nordiske lande, forstærket af en oplevelse af at Frankrig taber terræn⁷. Som nævnt i indledningen lever reminiscenser af antikkens forestillinger om det barbariske norden eller romantikkens eksotisme-dyrkelse også stadig i bedste velgående. Spørgsmålet er, om der kan konstateres korrelationer mellem bestemte nordenbilleder og specifikke teksttyper.

Spænding og afsløring: Hvad er der foregået?

Et samfundsportræt er ikke lig med samfundskritik, og det er som sagt langt fra alle nordiske krimier, der er kritiske, men det er et træk, der ofte fremhæves. Gunhild Agger skriver følgende om de nordiske krimier: ”Det specielle fælles-nordiske varemærke er æstetisk blevet en særlig slags realisme, forankret i et konkret, regionalt miljø, og tematisk en slags bekymring for velfærdssamfundets udvikling”¹. Der er imidlertid forskel på, om læseren oplever denne bekymring så at sige indefra, eller om læseren snarere kigger med udefra. Henning Mankell, der var æresgæst på bogmessen i Paris, benyttede i den forbindelse lejligheden til at komme ind på de franske læseseres tilgang til samfundsdiskussionerne i krimierne. Han problematiserede franske læseseres trang til at læse hans bøger som en punktering af en myte om den svenske velfærdsstats fuldkommenhed. Han gjorde nemlig opmærksom på, at man i Sverige meget længe har vidst, at velfærdsstaten ikke er perfekt, men at det er franskmændene, der sidder med en sådan forventning. Henning Mankell følte også trang til i samme diskussion at gøre opmærksom på, at man rent faktisk lever godt i Sverige i sammenligning med mange andre steder i verden. Her skal jeg ikke komme ind på en diskussion om, hvor godt man lever, og hvorvidt man i Sverige eller i de nordiske lande øver selvkritik, men jeg vil perspektivere Henning Mankells bemærkning om franskmændenes forventninger. Det ser nemlig ud til, at han har ret: Franske læsere lægger i høj grad en afsløringspatron ned over læsningerne af nordisk kriminal litteratur.

Der kan findes snesevis af eksempler på, at krimier af samfundskommenterende forfattere som Henning Mankell, Jo Nesbø, Gunnar Staalesen, Anne Holt, Arnaldur Indridason og Matti Yrjänä Joensuu læses som vidnesbyrd om, at landene har foregivet at være noget, de i virkeligheden ikke er. I en anmeldelse af en roman af Henning Mankell kan man fx læse, at han ”beskriver et samfund, der ikke har noget at gøre med de klichéer, man normalt hører, dvs. om et fredeligt, tolerant og harmonisk samfund, der understøttes af en såkaldt forbilledlig social model, der (af gode grunde?) vækker beundring hos visse europæiske partnere”². Om Jo Nesbøs Harry Hole hedder det, at han ”gør op med korrupsionen, racismen og facade-lighedsprincippet i et såkaldt fredselskende samfund”³. På websiden Pol’ Art Noir skrives om Jo Nesbø, at han beskriver et Oslo, ”der er langt fra den flatterende model, der sædvanligvis bliver beskrevet”⁴. En roman af Gunnar Staalesen ”afslører et borgerligt, norsk samfund i en sørgelig forfatning”⁵. En internetartikel beretter om, at de nordiske krimier viser ”bagsiden af medaljen”⁶, hvad der implicerer, at det

normalt er den pæne side, der vises frem. En anden internetside, der laver forskræp til bogmessen i foråret 2011, refererer til ”de såkaldt idylliske demokratier i Nordeuropa” og fastslår endvidere, at krimiforfatterne ”frem for alt rokker ved den sociale repræsentation, som landene har skabt af sig selv”⁷. Man kan altså konstatere, at det er yderst udbredt at læse samfundskommenterende krimier i en samfundsafslørende optik – det er en hel region, der bliver taget med bukserne nede. Ydermere ser det ud til, at det ikke er ualmindeligt at knytte an til en form for syndefaldsforestilling, hvor Palme-mordet ”markerer afslutningen på en tilsyneladende uskyldsren epoke”⁸. I samme internetartikel angives mordet som årsagen til, at der er så vældig mange skandinaviske krimier. Samme tankegang gør sig gældende i en artikel i Le Nouvel Observateur, hvor mordet desuden giver anledning til at henvise til en intern ideologisk debat: ”krimien har haft uset popularitet siden mordet, som har markeret en omvæltning i landets historie, og som har anfægtet den af de venstreorienterede berømmede socialøkonomiske model”⁹. Som Louis Clerc fremhævede det i sin artikel bliver debatten om de nordiske lande ind i mellem brugt som ideologisk våben. Det er en reference, man slår hinanden oveni hovedet med.

Ikke overraskende er generaliseringer almindelige, i den forstand at der ofte ikke skelnes mellem de nordiske lande. En krimi af Matti Yrjänä Joensuu, ”anfægter billedet af det nordiske paradis”¹⁰, på Wikipedia får læserne at vide, at Gunnar Staalesens ”socialrealistiske tilgang kraftigt kritiserer den berømmede skandinaviske model”¹¹ og ”en ny roman af Indridason blotlægger de nordiske lande, der midt i en social krise og en børskrise synes at have mistet al fornemmelse for sine værdier”¹². Det ser ud til, at det ikke altid er så afgørende hvilket land og hvilken epoke, der tales om. I en artikel på websiden L’Express bliver nordmanden Anne Holt til en tidligere dansk justitsminister, som hudfletter det danske samfund, der ifølge anmelderen ikke mere er det forbillede, det var i 80’erne¹³. I en anden artikel om en af Anne Holts krimier kommer Norge ikke alene til at repræsentere Skandinavien, men selve problematikken udbredes og forstærkes: ”hun anklager (...) det juridiske system og – et hos skandinaverne udbredt problem – korruption”¹⁴. Skandinavien bliver et veritabelt afskrækkelsesbillede. Når dette er sagt, er der også enkelte skribenter, som i deres omtale af krimierne vælger at lægge vægt på lighederne mellem de nordiske lande og Frankrig. I en omtale forfattet af oversætteren af Arnaldur Indridasons krimier bliver det understreget, at Island ikke er en fuldkommen lykkelig nation, men at der naturligvis også i Frankrig er fejl og mangler¹⁵. På websiden CritiquesLibres skriver et medlem om en af Henning Mankells romaner, at samfundsproblemerne er så lig, hvad man kender i Frankrig, at skiftede man navnene på personerne og stederne ud, kunne det lige så godt være en fransk roman¹⁶. Skribentens konklusion lyder, at romanen er en god europæisk krimi. Det ser imidlertid ud til, at denne transeuropæiske tilgang snarere er undtagelsen end reglen.

Omtalen af nordiske krimier bliver således i udbredt grad brugt til at tematisere en afmytifisering af de nordiske landes forbilledlighed. Det faktum, at der meget ofte henvises til ”en model” peger endvidere på en tendens til, at en stereotyp, i betydningen reduktionistisk, forestilling om Skandinavien eller Norden bliver lagt ned over læsningen.

Måske er årsagen netop, at franske læsere langt hen ad vejen bruger krimigenren til at gøre op med den idealisering, der siden oplysningstiden regelmæssigt dukker op i den offentlige debat. Louis Clercs pointe om, at Norden i den franske debat ofte bruges som et modbillede til et Frankrig i krise kunne forklare trangen til i en vis forstand at sætte de nordiske lande på plads. Man kunne tale om en form for social katarsis, hvor nordiske krimier, der jo ikke umiddelbart vedrører fransktalende læsers egen sociale realitet, bliver brugt til at gendrive en implicit anfægtelse af den franske sociale og økonomiske model. Med andre ord anvendes detroniseringen til at booste fransktalende læsers fornemmelse af, at det, når alt kommer til alt, ikke står så dårligt til.

I clinch med samfundet og historien: Hvad foregår der?

Der er naturligvis mange måder at give udtryk for et kritisk engagement, og jeg har her valgt at placere tekster, der enten stiller spørgsmål til samfundsproblematikker eller til fortolkningen af historien i samme kategori. Det har jeg gjort ud fra den betragtning, at også tekster, som tager historisk forankrede, tabubelagte problematikker op, eller som søger ikke-hegemoniske tilgange til en forståelse af fortiden, indeholder kritisk-reflekterende dimensioner, der så at sige overskrider den historiske epoke, de foregår i. Disse tekster handler med andre ord ikke blot om svundne tider, men kan i lighed med postkoloniale strategier have en indvirkning på, hvordan man positionerer sig i forhold til historien og samfundet i dag. Størstedelen af de tekster, der ikke hører under krimigenren, men som forholder sig kritisk eller reflekterende til samfundet eller historien, må siges at høre til den smalle litteratur, og det er ikke den type bøger, der skrives flest af. De ser heller ikke umiddelbart ud at være de franske udgiveres foretrukne valg; fx bliver Marianne Fredrikssons letlæste familie- og slægtsromaner oversat til fransk, hvorimod Kerstin Ekmans mere komplicerede og til dels politiserende trilogi *Vargskinnet* ikke har fundet en udgiver. Heller ikke samfundsengagerede forfattere som fx Einar Kárason, Susanna Alakosvki, Torbjörn Frygt eller Jacob Ejersbo, der i vid udstrækning bliver læst i deres hjemlande, har fundet franske udgivere. Jeg skal i det følgende argumentere for, at en række af de romaner, der går i clinch med samfundet eller historien, rent faktisk er yderst komplekse. Det betyder, at fransktalende læsere bliver skuffede, hvis de går til teksterne med en forventning om at kunne opleve noget eksotisk og eventuelt at kunne bruge nordensbillederne som modbilleder, der har som funktion at styrke den nationale selvforståelse. Disse smalle og eksplicit kritiske tekster får også mindre omtale end populærkulturelle tekster.

Kjartan Fløgstad, Leena Lander, Nikolaj Frobenius, Jonas Hassen Khemiri og Sara Stridsberg er oversatte forfattere, der alle skriver tekster, der kan betegnes som udpræget postmoderne i den forstand, at de anvender litterære strategier som intertekstualitet og hybriditet i deres tekster. Kjartan Fløgstad, Leena Lander, Sofi Oksanen og Sara Stridsberg skriver en række historiske begivenheder ind i deres tekster på en måde, som lægger op til debatter om, hvilke diskurser, vi forstår verden med. Det er således meget komplekse

tekster, der tydeligvis får anmeldere og kommentatorer til at kommentere formen, stilen og sproget. Alle skribenter kommenterer æstetikken, fx en anmelder af Leena Landers *Obéir*: ”Personernes dybde fører af sig selv til fortællinger, omveje og mises en abîme. Typografien kommer til at understrege sindenes prægnans, som om tankerne kunne gøre det ud for virkeligheden. Fortællerstemmen ligger i forlængelse af personernes tanker. Til gengæld fremhæves visse tanker, der er skrevet i kursiv, hvad der vidner om en spænding, i og med det visuelle aspekt kontrasterer hensigten”¹. En anmelder af Sara Stridsbergs *Darling River* påpeger, at forfatteren bruger litterære metaforer af både angelsaksisk og sydamerikansk oprindelse². Der er ydermere mange referencer til teksternes ”univers” eller til den ”verden”³, som teksterne skildrer, hvad der kan være en konsekvens af, at teksterne i høj grad tematiserer deres egen konstruktion. Denne reflekterende afstand er måske også årsagen til, at der i anmeldelser og kommentarer til disse tekster ingen eksempler er på, at der bliver brugt stereotyper eller generaliseringer til at forstå eller positionere teksterne med. Anmeldere og kommentatorer identificerer sig snarere med teksternes udsagn, fx når der skrives, at ”Kjartan Fløgstad tegner et portræt af en utrolig kompleks verden, der lidt efter lidt er blevet vores verden”⁴. Det ser ligeledes ud til, man i høj grad bevidst søger at bevare et nuanceret billede af forfatterens hjemland, fx i anmeldelsen af Khemiris *Montecore, un tigre unique*: ”På trods af Abbas indsats lykkes det ham ikke at overvinde den bølge af fremmedhad, der hersker i 1990’erne i Sverige (det var helt sikkert det samme i resten af Europa)”⁵. En anden anmeldelse af samme roman understreger, at bogen hverken er svensk eller tunesisk, men helt sin egen, nemlig ”khemirisk”⁶.

Forfatterens samfundsengagerede tilgange bliver desuden ofte eksplicit tematiseret i indlæggene om disse postmorderne tekster. Oksanans *Purge* bliver fx beskrevet som værende ”vildt anklagende”⁷ og anmelderen fra Le Figaro slår fast, at Oksanen ”tydeligvis står på kvindernes side, når mændene i hendes bøger ender ”uafværgeligt vaklende”⁸. Kommentatorer understreger Khemiris ”politiske pertinens”⁹ og hans romans ”sociale og politiske dimension”¹⁰. Titlen på en anmeldelse af Fløgstads *Grand Manila* er ”Bagom globaliseringens myter”¹¹, hvad der betoner forfatterens kritiske intentioner.

Konkluderende kan man sige, at denne type tekster får anmeldere og kommentatorer til at fokusere på de litterære strategier og på de mere politiske pointer, uden at det implicerer en mobilisering af stereotype norddebilleder. Tværtimod er det almindeligt at kommentere internationale dimensioner i teksterne eller pointere teksternes originalitet. Noget kunne tyde på, at disse tekster simpelthen er for komplicerede til at blive reduceret til emblemer for forenkede norddebilleder. Det er sandsynligvis i den kontekst, at udtalelsen om, at Nikolaj Frobenius er ”den mindst norske af de norske forfattere”¹², skal forstås.

Herudover er der en række kritiske forfattere, hvis tekster lægger sig tættere op ad en realistisk stil, og hvis narrative form er forholdsvis klassisk. Wassmos *Un verre de lait, s’il vous plaît* er en tekst, der først og fremmest har en politisk agenda, men selv om emnet bliver nævnt, er det frem for alt romanens narrative kvaliteter, der kommenteres¹³. Måske en konsekvens af, at Wassmo i denne roman er tæt på at anvende litterære strategier, der

kunne betegnes som melodramatiske. Henning Mankells franske læsere bruger heller ikke megen plads på at diskutere Mankells ekspliciterede sociale indignation i *Le cerveau de Kennedy*. Flere er derimod skuffede over, at romanen ikke ligner Wallander-bøgerne¹⁴. Med undtagelse af disse to romaner bliver der i de øvrige fire romaner, der kan karakteriseres som forholdsvist klassisk fortalte, kritiske tekster langt hen af vejen associeret til generaliserende og stereotyperende nordbilleder, fx i forbindelse med Helle Pryds Helles *Oh, Romeo*. Romanen er skrevet over en kendt skabelon, nemlig Shakespeares Romeo og Julie, og selv om en sådan procedure kan karakteriseres som postmoderne, er det i særdeleshed romanens programlitterære dimensioner, franske læsere, bider mærke i. I *Le Figaro* lægger anmelderen vægt på, at forfatteren kommer bag om klichéen om landet med de lykkelige mennesker. Anmelderen mener at kunne mærke, at karikaturtegningerne løber som en undertekst i romanen¹⁵. Anmelderen giver i øvrigt også udtryk for, at hovedpersonens bror har ”ekstremistiske ideer om ikke-skandinavisk indvandring”¹⁶, hvilket viser, at anmelderen via et Skandinavienbillede opbygger en modstilling mellem Skandinavien og resten af verden. Både Jonas T. Bengtsson og Kari Hotakeinen får anmeldere til at lægge vægt på, at forfatterne på en eller anden måde viser hhv. Københavns og Nordens sande ansigt. Bengtssons beskidte realisme, der ikke lægger op til en egentlig samfundsanalyse, får læserne til at føle, at de kommer om bag facaden på København, der iflg. *Le Monde*s anmelder normalt opfattes som ”sympatisk og uskyldig, et inkarneret postkort, den danske mildheds hovedstad”¹⁷. Det er imidlertid en ekstrapolation, når anmelderen i samme artikel skriver, at ”indvandrere fra Nordafrika og tidligere Jugoslavien forsøger at overleve den danske sociale model”¹⁸. Hotakeinens *Rue de la Tranché* får samme anmelder, der i øvrigt langt fra altid har hang til stereotyper og generaliseringer, til at levere følgende, yderst allegoriske, svada: ”Man har i flere år ladet forstå, at den skandinaviske sociale model (og i bredere forstand den nordiske) er død et sted mellem Oslo og Helsinki. Men dyret kradser mod de lukkede persienner i Matti og Helenas værelse - det er ukontrollabelt i vigør, der synes grotesk, for vi vil ikke vide, hvad konsekvenserne er. Hotakeinens femtende bog på finsk, den første oversat til fransk, påpeger det - dyret er der stadig, siger bogen, det venter på os”¹⁹. En blogger advarer eventuelle læsere af Hotakeinens *La part de l'homme*: ”Advarsel: Hvis du er ude efter en bog, der fortæller om Finlands lyserøde og glatte sider...”²⁰. Det ser således ud til, at disse tekster mobiliserer komplementerende forestillinger om Norden og den nordiske model. Teksterne læses i forlængelse heraf som en afmytifiering af idylliserende nordbilleder.

Tilbageblikkets forsonende lys: Hvordan var det, det var?

I en spørgeundersøgelse, som jeg og mine kollegaer gennemførte i forbindelse med et bibliotekarkursus, var det typiske svar på spørgsmålet om, hvorfor læserne er interesseret i nordisk litteratur, at læserne ønsker at ”opleve noget andet”, og det kan ikke undre, at netop historiske romaner kan leve op til denne forventning. En anmeldelse af Peter H. Fogtdals *La naine de Tsar* tematiserer denne tilgang: ”Hvordan kan man slukke denne

umådelige tørst efter epos fra det nordlige Europa? Hvordan kan man stille sin sult efter stærk kulde, sne og slædture, inden man kan smage forårets første stråler”¹. Det er en anmeldelse, der tydeligvis er inspireret af de håndgribelige sansninger, der er så udbredte i nordisk litteratur, og som ligeledes knytter an til de i romantikken forankrede forestillinger om en eksotisk og anderledes region.

Fire populære, kvindelige forfattere, Herbjørg Wassmo, Anne B. Ragde, Marianne Fredriksson og Kristín Marja Baldursdóttir, skriver slægtsromaner, der gør det muligt for (kvindelige) læsere at identificere sig med hovedpersonerne, og som på samme tid synes at befordre læsernes følelse af at have oplevet noget eksotisk². I en blogkommentar om Baldursdóttirs *Karitas, sans titre* bliver ”de forbløffende omgivelser” og ”det usædvanlige tema” trukket frem³. En anden blogger skriver: ”Det er en roman, der vrimler med detaljer om dette fascinerende land, Island”⁴. I *Le Figaro* omtales universet i Wassmos *Cents ans* nærmest mytologiserende: ”Omgivelserne er velkendte: Det vilde og ubarmhjertige Nordland”⁵. En anmelder mener, at Anne B. Ragdes måde at skrive på er forbundet med den nordiske natur: ”Hendes skrivemåde er som en skalpel, der er kold som den skandinaviske jord - en ofte grusom verden, hvor hun samler alle dæmoner i bergmanske tågers skær”⁶. I en anmeldelse af Fredrikssons *Hanna et ses filles* refereres der til ”de grifulde nordiske egne”⁷.

Der er imidlertid også eksempler på, at disse slægtshistorier kan mobilisere mere samfundskommenterende associationer hos anmeldere og kommentatorer. Om Wassmos *Cents ans* hedder det, at romanen ”minder os i forbigarten om, at Norge ikke altid har været dette rige, olieproducerende land, hvor verdens mest optimistiske mennesker bor”⁸. Man hører i denne kommentar en let ironiserende tone i forhold til en diskurs, med oprindelse i oplysningstiden, der idealiserer nordens fortræffeligheder. I en kommentar til Fredrikssons *Hanna et ses filles* går en kommentator så langt som at opfatte romanen som en slags missing link: ”Gennem Anna sætter forfatteren spørgsmålstegn ved den svenske model. Anna og hendes generation har opbygget et lige samfund med pension, varmt vand, badeværelse osv. De har opdraget en generation af skuffede mænd og kvinder, der har svært ved at se døden og sorgen i øjnene. (nyt afsnit) Det er det, der gør bogen interessant. Gennem portrætterne af disse tre kvinder oplever vi hele Sveriges historie: overgangen fra et bondesamfund til et industrialiseret samfund, det moderne Sveriges opkomst og idealet om et retfærdigt og lige samfund. Det er i øvrigt den model, som for øjeblikket i høj grad kritiseres i de nordiske krimier”⁹. Citaterne viser, at også slægtsromaner kan generere læsninger, der forholder sig kritisk generaliserende til de nordiske velfærdssamfund.

Derimod ser det ikke ud til, at epoke- og generationsportrætter hæftes op på en forestilling om en særlig nordisk model, og der udbredes heller ikke til en generaliserende beskrivelse af de nordiske samfund. Når en anmelder af Lars Saabye Christensens *Beatles* skriver om ”dette snæversynede, norske tressersamfund, der er lukket omkring sig selv”, så ligger bemærkningen i umiddelbar forlængelse af forfatterens tekst, og den afføder ingen stereotyp billedformning. Der bruges i samme anmeldelse imidlertid også en metafor, der henviser til den nærmest mytologiske nordiske kulde, nemlig at landet ”seks måneder er

den isnende vinters fange”¹⁰. Som i forbindelse med Fogtdals roman er det her det kolde nord, der skrives frem, men det er yderst sjældent, at læsere af epoke-og generationsportrætter fremhæver det eksotiske islæt. Indlæggene lægger ikke i nævneværdig grad vægt på det anderledes, men henviser tværtimod meget ofte til udenlandske, beslægtede tekster. Christensen bliver anbefalet til fans af John Irving og Jonathan Frantzen¹¹, en læser mener, at Irving vil være vild med Mikael Niemis *Le goût d'un baiser d'un garçon*¹², Carsten Jensen bliver sammenlignet med Stevenson og Melville¹³, og Morten Ramslands *Tête de chien* får anmelderen til at drage en parallel til den italienske film *Grimme, dumme og beskidte*¹⁴. En anmelder føler ligefrem trang til at understrege, at Pettersons *Jusqu'en Sibérie* ikke er ”en gammel patetisk-realistisk, skandinavisk roman”, men at både Freud og impressionisterne har haft indflydelse på forfatteren¹⁵.

Der kan således siges at være to forskellige typer historiske romaner, der vækker forskellige læserreaktioner. På den ene side slægtsromaner, som fransktalende læsere går til med en trang til at opleve noget andet og en lyst til at leve sig ind i hovedpersonerne. Der ser også ud til at være en tendens til at lægge en kritisk-stereotypiserende læsning ned over disse tekster. På den anden side er der mere komplekse generations-eller epokeportrætter, der synes at sprænge den specifikt nordiske afkodningspatron. De får frem for alt anmeldere og kommentatorer til at referere til beslægtet udenlandsk litteratur, på trods af at også disse tekster omfatter samfundskritik i en eller anden form. Det ser imidlertid ud til, at de samfundskritiske spor ikke lader sig reducere til generaliserende nordensbilleder.

Miljø, identitet og kommunikation: Hvem er vi?

Mange af de nordiske tekster kan betegnes som snævert psykologiske romaner, der ikke i udpræget grad har fat i mere samfundsrelaterede problematikker. Det gælder fx romaner af Ketil Bjørnstad, Linn Ullmann, Niels Frederik Dahl, Solja Krapu, Steinunn Sigurdardóttir og de fleste af Jens Christian Grøndahls tekster. Andre forfattere tager udgangspunkt i psykologisk og eksistentielt konfliktstof, men har samfundet som klangbund. På trods af at samfundsengagementet ikke ekspliciteres, er det relevant at se på, om fransktalende læserne reagerer på disse problemstillinger, og eventuelt hvordan de gør det. I første omgang kan det konstateres, at romaner som Trude Marsteins *Faire le bien* eller Frode Gryttens *Les contes de Murboligen* ikke får nogen omtale overhovedet. Riikka Ala-Harjas romaner *Tom Tom Tom* og *Reposer sous la mer* bliver ganske kort kommenteret på et par websider. I anden omgang ser det ud til, at anmeldere og kommentatorer kun yderst sjældent kommer ind på den samfundsrelaterede kontekst.

Jens Christian Grøndahl, der har en enorm succes i Frankrig med sine psykologiske romaner, har i to romaner, *Piazza Bucarest* og *Les mains rouges*, søgt at trække historien og dertil knyttede samfundsbeskrivelser frem i forgrunden, men ganske få læsere relaterer

hertil. Det er igen og igen følelserne og relationerne i romanerne, der kommenteres i de mange indlæg, som fx på websiden L'Express: ”Piazza Bukarest” er en beundringsværdig roman, der er utrolig godt skrevet, og som handler om mænd og kvinders liv, der krydser hinanden, mænd og kvinder som har elsket hinanden en smule, men aldrig forstået hinanden, og som herefter med gabende sår forlader hinanden uden at prøve at holde hinanden tilbage”¹. Kun én læser, der skriver på det politiske tidsskrift Courrier Internationals blog kommenterer det politiske i *Les mains rouges*: ”Grøndahl beskriver en epoke, hvor de skandinaviske lande og Tyskland havde deres smågrupperinger, om end mindre mediatiserede end deres italienske kolleger”². Jeg mener dog ikke, at der i romanen kan findes belæg for en minimisering af Baader-Meinhof-gruppen eller en diskussion af danske terrorgruppers indflydelse. Grøndahl er snarere interesseret i forholdsvist universelle, mellem menneskelige relationer. Det var i øvrigt denne dimension i Grøndahls romaner, der under bogmessen i Paris fik journalisten Frédéric Ferney til at bemærke, at man som franskmænd føler sig hjemme i Grøndahls univers.

Derimod er Johan Harstedts *Buzz Aldrin, Mais où donc es-tu passé?* både et psykologisk portræt af en ung mand og en kritik af et samfundsfænomen, nemlig tanken om at man skal være en succes. Det er derfor naturligt, at samfundslaget i romanen kommenteres. Én kommentator taler om ”vores samfund”³, hvor en anden knytter temaet an til krimierne og forestillingen om en fejlslagen utopi: ”Matthias, der er forholdsvis velstillet i et nordisk samfund uden større problemer, har mærkeligt nok kun et mål, nemlig en slags søgen efter anonymitet, som han tror, han kan finde på Færøerne. (...) Vi ved fra krimiforfatterne deroppefra, at polarnat, midnatssol og baltiske saunaer ikke nødvendigvis fører til lykke”⁴. I en kort kommentar til Erling Jepsens *L'art de pleurer en chœur* bliver det nævnt, at romanen også er et portræt af en epoke og et ret frustreret landbosamfund⁵, men herudover kommenterer ingen af samfundsdimensionerne i Jepsens, Pettersons, Helles og Ørstaviks psykologiske romaner.

Naturbeskrivelserne forbindes imidlertid ofte til en oplevelse af noget særligt skandinavisk eller nordisk. Der skrives om ”de skandinaviske sjæles og landskabers charme”⁶ hos Petterson, og hans fortællinger beskrives som ”barske som det nordiske klima og smuk som fjordene, skovene og de brune piger med stålblå øjne”⁷. Helle tegner et billede af ”et stivnet Danmark under et dække af rimfrost”⁸. Mange har i forbindelse med Helles roman bidt mærke i kakkelovnen, der hos en læser forbindes med noget nordisk: ”*Chienne de vie* får os til at opleve en formodentlig nordisk stemning med kulde, sne og blæst, hvor kakkelovnens ild har svært ved at varme kroppene op”⁹. Lyset og farverne hos Grøndal sammenlignes med Vermeer og Hammershøj¹⁰, og en anmelder kommenterer ”landskaberne, der er flade og gennemblæste af vinden på landet i Danmark”. Disse psykologiske tekster med naturbeskrivelser ser således ud til i særlig grad at inspirere anmeldere og kommentatorer til at antage en lyrisk, mytologiserende tone.

Værdier og social kontekst: Hvad er et menneske?

Mange tekster har allegoriske træk og søger i en eller anden forstand at indkredse menneskelige grundvilkår. Disse tekster omfatter som oftest også en psykologisk kontekst og ikke sjældent tages sociale og samfundsmæssige problemstillinger op. I visse teksttyper overskrides realismens mimesis helt bevidst, som i Johanna Sinisalos *Jamais avant le coucher du soleil*, hvor en trolldunge flytter ind eller hos Sjón, hvor en mytisk fjeldræv spiller en hovedrolle. For det meste er det dog snarere gennem forfatterens fokus på det ekstraordinære, at tilværelsens udfordringer sættes i relief, som via den kæmpestore dreng i *Le Géant* af Riikka Ala-Harja eller løvepiggen i Erik Fosnes Hansens *La femme lion*. Modstillingen mellem dyr og menneske tematiseres i øvrigt i forskellige konstellationer, hvor det usædvanlige styrker den allegoriske dimension. I Torgny Lindgrens *La Bible de Gustave Doré* kontrasterer en ordblind hovedpersons dyriske ydre med hans indsigtfulde og reflekterende indre. I *Doppler* og *Volvo Trucks* lader Erland Loe en elg være hovedpersonens følgesvend, i *Le Bestial Serviteur du pasteur Huuskonen* af Paasilinna drager hovedpersonen verden rundt med en bjørn, og i Johanna Sinisalos *Oiseau de malheur* er der en mærkelig fugl på færde. Det er her min pointe, at netop iscenesættelse af dyr og en problematisering af dyriskhed i opposition til menneskelighed er meget udbredte litterære strategier, der anvendes i en diskussion af almenmenneskelige vilkår. Humor er en anden måde at åbne op for en mere symbolsk fortolkning af teksterne, der herigennem sættes i et bredere og mere universelt perspektiv, hvad fx Daniel Katz, Erland Loe, Johanna Sinisalo, Arto Paasilinna, Torgny Lindgren og skrønefortælleren Jørn Riel benytter sig af. Jeg vil nemlig mene, at man kan indskrive Riels skrøner i en allegorisk diskurs, hvor de egentlig handler om en diskussion af værdier og adfærd i minisamfund, hvor eksistensvilkårene er sat på spidsen, selv om der selvfølgelig ingen garanti er for, at de bliver læst i den optik¹.

Indlæg omkring tekster af ovennævnte forfattere viser imidlertid med al tydelighed, at læserne er fuldstændig bevidste om, at disse tekster ikke kan afkodes som realistiske tekster. Der er fx snesevis af eksempler på, at der bliver henvist til genrebetegnelser som sagn, legender, eventyr, fabler og parabler. I rigtig mange af kommentarerne og anmeldelserne bliver forfatternes pointer omkring almenmenneskelige forhold kommenteret, fx Fosnes Hansens ”humanistiske syn på individet og samfundet”², Lindgren diskuterer ”temaer som meningen med livet, livets tilfældigheder, menneskets skæbne og retfærdighed”³, Loe skriver om ”menneskets plads i universet”⁴, Riels historier handler om menneskelige relationer og værdier⁵, og Ala-Harjas roman er en ”nyttig refleksion over teenageres forhold til ambition og de mål, man sætter sig i livet, og det man er parat til at gøre for at nå dem”⁶. Også indlæg om Jostein Gaarders iscenesættelser af filosofiske problematikker og Peter Høegs magiske realisme afspejler en forholdsvis abstrakt afkodningsproces, hvor læserne lægger vægt på teksternes filosofiske udsagn. Det er også karakteristisk, at anmeldere eller kommentatorer identificerer sig med den civilisationskritik, der i flere af disse tekster kommer til udtryk. Særligt Loes romaner får læsere til at markere denne identifikation, fx når der skrives, at forfatterens kritik er meget

tæt på at fortælle ”sandheden om vores vestlige samfund”⁷, samt at en af personernes udtalelser i *Doppler* ”afspejler det syge samfund, vi lever i”⁸. I et andet indlæg om Loe omtales ”absurditeten i vores verden”⁹. I et indlæg om Paasilinnas *Cantique de l'apocalypse joyeuse* skrives, at ”vi er kommet for langt ud i vores systematiske søgen efter det bedste, det hurtigste og det mest effektive”¹⁰. Det er således karakteristisk, at læserne forholder sig til almene problemstillinger i teksterne og i høj grad føler, at teksterne tager problematikker og temaer op, som de kan relatere til. Receptionen af disse tekster hægtes ikke på forudindtagede nordenbilleder.

Kun Paasilinna skriver romaner, der afstedkommer kommentarer, der specifikt er møntet på forfatterens hjemland. Paasilinna er umådelig populær i Frankrig og Belgien. 14 af hans romaner er oversat, heraf 8 siden 2000, og alle bøger kan fås i paperbackudgaver. Jeg har allerede argumenteret for, at hans humoristiske bøger kan læses i et allegorisk, universaliserende perspektiv, hvad mange da også gør, fx som ”en ode til forandring og tolerance”¹¹. *Un homme heureux* beskrives som et politisk eventyr og en social fabel¹² og som en roman, der med stor fornøjelse tager hykleri og konformisme under behandling¹³. I øvrigt siger Paasilinna selv i et interview, at hvor hans romaner bliver regnet for at være underholdende og satiriske i hjemlandet, opfattes han som en ”filosofisk” forfatter i Frankrig¹⁴. Nogle læsere fokuserer imidlertid på hans Finlandskritik. *Petits suicides entre amis* bliver beskrevet som ”et bidende portræt af det finske samfund”¹⁵. I en anden omtale af samme roman betegnes livslede som et særligt udbredt fænomen i Finland, og finnerne karakteriseres som et ulykkeligt folk¹⁶, og en anmelder bider mærke i, at Finland er forfærdelig reaktionær¹⁷. Nogle af Paasilinnas romaner ser således ud til at lægge op til at blive forstået som en kritik af forhold i Finland, hvilket egentlig ikke er så besynderligt, i og med den satire, som forfatteren i nogle tekster lægger for dagen, tager udgangspunkt i konkrete samfundsforhold. Disse tekster kan derfor læses enten som samfundskritiske, dvs. finlandskritiske, eller som mere allegoriske fortællinger om menneskers vilkår og mellem menneskelige relationer.

Naturbeskrivelserne i disse tekster forbindes af en del læsere med en måde at opleve noget anderledes på, fx hos Jostein Gaarder: ”Naturen er smukt beskrevet, og når personerne rejser gennem fjorde, skove og bjerge, har jeg virkelig indtryk af at være der”¹⁸ og den allestedsnærværende natur hos Lindgren forbindes med en typisk skandinavisk stil¹⁹. Også Sjón roses for vellykkede og forfriskende naturbeskrivelser²⁰. En kritisk kommentator finder, at Paasilinnas natursyn er hippieagtigt²¹, medens en anden netop sætter pris på forfatterens kærlighed til det vilde Finland²². I en kulturkronik lyder billedteksten: ”Paasilinna åbner op til naturen”²³. Mange læsere værdsætter Riels naturfolk, fordi de netop udgør en kontrast til den civilisation, som læserne er en del af. Riels univers opleves som eksotisk og derfor tiltrækkende, men samtidig kommenterer mange på de værdier, Riel lader inuitterne repræsentere²⁴. Denne kombination af eksotisk natur og en værdidiskussion er måske forklaringen på, at Riel er så højtelsket af belgiske og franske læsere. I Sinisalos *Oiseau de malheur* og i Loes *Doppler*-bøger problematiseres dikotomiseringen mellem naturen og civilisationen derimod, men kun ganske få anmeldere

og kommentatorer tager dette tema op. Det er først og fremmest naturbeskrivelser, der opleves som eksotiske eller idylliske, som kommenteres, og det ser ud til at kombinationen af at give læsere mulighed for en *back to nature*-oplevelse og en humoristisk tematisering af menneskets værdier og eksistensvilkår er god blockbuster-opskrift.

Populærkulturelle teksttyper vækker stereotype nordenbilleder

Nordisk litteratur opfattes ofte som fascinerende, fordi regionen forbindes med noget, der er anderledes. Som det bliver påpeget af Stadius, er der en lang tradition for at accentuere den nordiske eksotisme, og netop denne dimension fremhæves og prises da også af mange læsere. Alle teksttyper får læsere til at kommentere naturen og naturbeskrivelser med undtagelse af de eksplicit samfundsengagerede teksttyper.

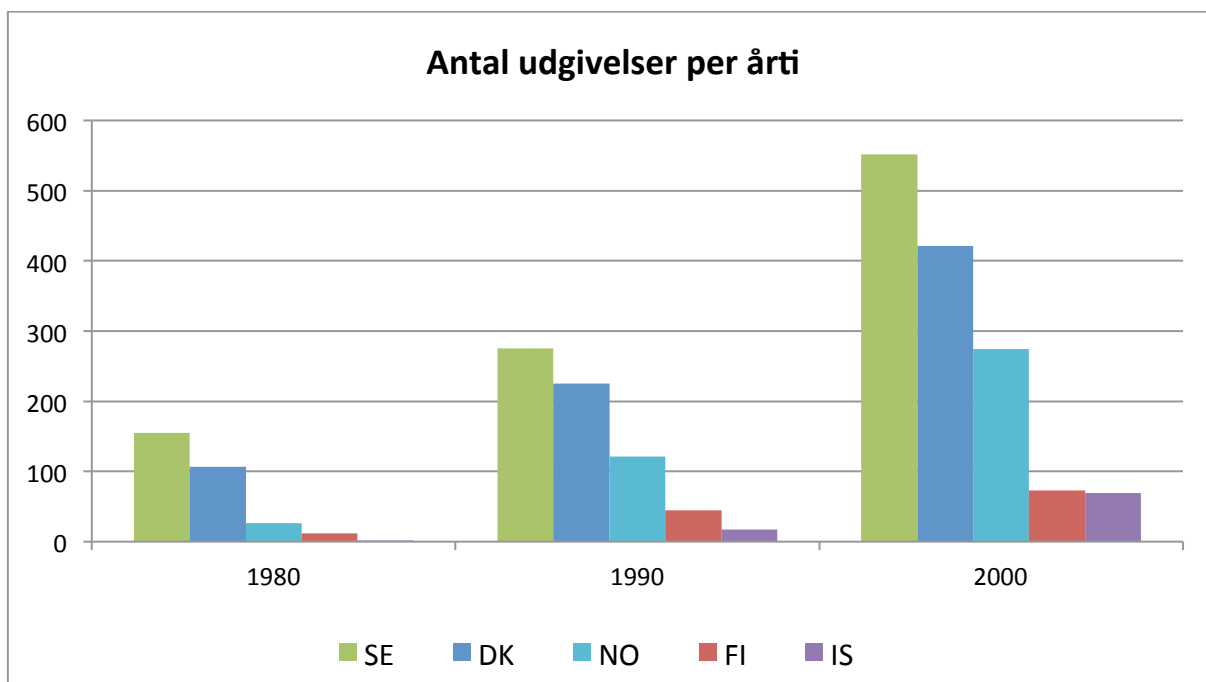
Stereotype og generaliserende nordenbilleder lever i bedste velgående hos de fransktalende læsere, men mobiliseres først og fremmest i forbindelse med krimier. Det er meget almindeligt at lægge en afsløringspatron ned over læsningen af denne teksttype, hvis narrative fremdrift netop er baseret på, at sandheden skal frem. Et idealiseret nordenbillede detroneres så at sige. Samfundskritiske teksttyper, der anvender forholdsvis klassiske litterære greb, samt slægts- og familieromaner med melodramatiske træk ser også ud til at få anmeldere og kommentatorer til at referere til kritiske, generaliserende nordenbilleder. Det drejer sig i alle tre tilfælde om populærkulturelle teksttyper.

Der er ydermere en tendens til, at de nordiske lande i anmeldelserne og kommentarerne til disse teksttyper bliver skåret over én kam, hvad der forstærker indtrykket af stereotypiserende læsninger. Clercs pointe om, at de nordiske lande og en forsimplet og unuanceret forestilling om en særlig nordisk model ofte bruges som modbillede i Frankrig, særligt i krisetider, får mig til at argumentere for, at populærkulturelle teksttyper får en funktion, der kan betegnes som social katarsis.

Læserne kommenterer overhovedet ikke den samfundsrelaterende kontekst i forbindelse med tekster, der tager udgangspunkt i psykologiske eller eksistentielle problematikker. Der fokuseres ikke på de lag i teksterne.

I eksplicit samfundsengagerede tekster, som indskriver sig i en udpræget postmoderne æstetik, synes det derimod ikke muligt at reducere kompleksiteten til generaliserende nordenbilleder. Anmeldere og kommentatorer forholder sig nuanceret til kritikken, og der finder en vis identifikation sted. Det er dog i teksttyper med en allegorisk dimension, at læserskribenterne tydeligst giver udtryk for, at de identificerer sig med problemstillingerne.

Bilag

Noter

Receptionen af samfundsengageret nordisk litteratur oversat til fransk

¹ Isabelle Piette, Benedicte Van Gysel og jeg selv (Université de Mons) har efter forespørgsel fra Le Service de Lecture publique de la Communauté française udarbejdet en bibliografi over al oversat nordisk litteratur. Vores kategoriseringer var inspireret af Amazon-princippet, i den forstand at bibliotekarerne skulle kunne blive i stand til at rådgive og pejle sig ind på læsernes ønsker via litteratur, de allerede havde værdsat.

² Oplysningerne kommer fra de belgiske bibliotekers databank Electre, <http://www.electre.com/Default.aspx>. Et diagram, som viser antallet af udgivelser per årti per land, er vedhæftet som bilag

³ Françoise Dargent et al. In Le Figaro, 02/04/2009: "exotisme froid"

⁴ Arte (19/03/11): "Parmi les invités d'Europe du nord, à l'honneur au Salon du livre de Paris, figurent la Norvège et la Suède. Deux pays qu'on évoque dans nos contrées pour s'y référer comme à un modèle: modèle de société apaisée, à la fois libérale et protectrice. La littérature bouscule cette image d'Epinal. Les auteurs rendent compte d'une toute autre réalité"

Kulturmødets billeder og modbilleder

¹ Stadius p. 7

² Stadius p. 42

³ Titlen kan oversættes med: Et tilbagevendende tema i den offentlige debat – den nordiske model som den bliver fortolket i den franske politiske debat

⁴ Clerc anvender altid selv bestemt form, dvs. han referer til "modellen"

⁵ Clerc: "une France qui se sent en crise politique, idéologique, économique, stratégique et 'd'identité nationale'" (p. 33)

⁶ Clerc: "Souvent réduit à ses données de base, la spécificité socio-économique des États nordiques a donc été convoquée à un débat hanté par le déclin français" (p.39)

⁷ Belgien bliver ikke omtalt, men umiddelbart ser der ikke ud til at være signifikante forskelle i receptionsmønstrene

Spænding og afsløring: Hvad er der foregået?

¹ Agger og Waade (2010), p. 20

² Lecture/Ecriture (18/04/2011): "une société bien éloignée des clichés véhiculés à son sujet, une société calme, tolérante, harmonieuse, portée par un modèle social prétendument exemplaire qui fait l'admiration (justifiée?) de certains de ses partenaires européens"

³ Fluctuat.net (ingen dato): "le héros parano de Nesbo s'attaque à la corruption, au racisme et à l'égalitarisme de façade d'une société prétendument pacifiée"

⁴ Pol' Art Noir (ingen dato): "loin du modèle flatteur habituellement présenté"

⁵ Bibliosurf (13/02/2011): "dévoile une société bourgeoise norvégienne bien mal en point"

⁶ Interlignage (ingen dato)

⁷ Fluctuat.net (ingen dato): "les démocraties censément idylliques d'Europe du Nord", "les pionniers vont surtout sérieusement entamer la représentation sociale que le pays cultive de lui-même"

⁸ Planète Polars (09/09/2009): "marquant la fin d'une ère d'innocence supposée"

⁹ La vie en livres (08/03/2009): "le roman policier a connu un essor sans précédent depuis que le crime qui a bouleversé son histoire récente et mis en cause son modèle socio-économique invoqué par tous les progressistes"

¹⁰ Au troisième œil (ingen dato): "L'image du paradis nordique est entamée"

¹¹ Wikipédia (ingen dato): "La vision sociale-réaliste de l'auteur porte un coup sérieux au célèbre modèle social Scandinave"

¹² Audiolib (24/03/2011): "Un nouveau roman d'Indridason, qui en dit long sur ces sociétés nordiques qui semblent avoir perdu tout sens des valeurs, en pleine crise sociale autant que boursière"

¹³ L'Express (01/04/2000)

¹⁴ Fluctuatnet (ingen dato): "elle pointe à travers une enquête minutieuse sur un foyer d'accueil les dérives du système judiciaire et le problème - récurrent chez les Scandinaves - de la corruption"

¹⁵ Telerama (20/11/2008)

¹⁶ Critiqueslibres (13/09/2002)

I clinch med samfundet og historien: Hvad foregår der?

¹ evene.fr (ingen dato, skrevet af Mathilde Saudubray: "L'épaisseur des personnages amène d'elle-même les récits, les bifurcations, les mises en abîme. La présentation typographique est là pour servir la prégnance de l'esprit de chacun, comme si la vie pensée se substituait à la vie réelle. Pas de rupture entre la voix narrative et la pensée des personnages. En revanche, certaines pensées sont mises en relief par l'italique. Témoins d'une tension, leur aspect visuel contraste avec l'intention"

² RUE89 (11/05/2011)

³ L'Express (http://www.lexpress.fr/culture/livre/grand-manila_815765.html;

http://www.lexpress.fr/culture/livre/purge-de-sofi-oksanen_971146.html, Nordiques et Baltes

(<http://jacobnordiques.blogspot.com>), Niels C. Ahl (17/04/2009), Cyril Hofstein (06/02/2011)

⁴ Cyril Hofstein (06/02/2011): "Kjartan Fløgstad dresse le portrait d'un monde terriblement dense, devenu peu à peu le nôtre"

⁵ In Cold Blog (02/03/2011): "Malgré ses efforts, Abbas ne pourra lutter contre la vague de xénophobie qui règne dans les années 1990 en Suède (et certainement pareillement dans le reste de l'Europe)"

⁶ Reporters du monde (14/03/2011)

⁷ L'Express, (21/05/2011): "féroce accusateur"

⁸ Françoise Dargent in Le Figaro (16/09/2011)

⁹ La-Croix.com (16/03/2011)

¹⁰ Reporters du monde (14/03/2011)

¹¹ L'Express (01/05/2009): "Derrière les fumées de la mondialisation"

¹² Pascale Haubruge in Le Soir (14/11/2003)

¹³ Isabelle Courty in Le Figaro magazine (05/01/2008)

¹⁴ The never ending blog (07/02/2011), Parlons Bouquins (15/02/2011)

¹⁵ Françoise Dargent in Le Figaro (30/10/2008): "l'affaire des caricatures de Mohamet n'est pas loin"

¹⁶ Françoise Dargent in Le Figaro (30/10/2008): "ses idées radicales sur l'immigration extra-scandinaves"

¹⁷ Nils C. Ahl in Le Monde (18/03/2011): "sympathique et bon enfant, plus carte postale encore qu'une carte postale, capitale de la douceur danoise"

¹⁸ Nils C. Ahl in Le Monde (18/03/2011): "les immigrés du Maghreb et de l'ex-Yougoslavie tentent de survivre au modèle social danois"

¹⁹ Nils C. Ahl in Le Monde (09/05/2005): "Depuis plusieurs années, on prétend que le modèle social scandinave (et par extension nordique) est mort quelque part entre Oslo et Helsinki. Mais la bête gratte contre les volets fermés de la chambre de Matti et d'Helena, elle est pleine d'une vigueur incontrôlée, qui nous semble grotesque parce que nous ne voulons pas en reconnaître les oeuvres. Le quinzième livre de Hotakainen, le premier traduit en français, nous montre la fenêtre du doigt: la bête est toujours là, nous dit-il, elle nous attend"

²⁰ Babelio, (24/02/2011): "Avertissement: si vous cherchez un livre qui vous livre un aspect tout rose et tout lisse de la Finlande passez votre chemin..."

Tilbageblikkets forsonende lys: Hvordan var det, det var?

¹ Ex-libris & Polaris (27/02/2009): "Comment éteindre une insatiable soif d'épopée dans le nord de l'Europe ? Comment nourrir une ultime fois sa faim de grand froid, de neige et de voyages en traineau, avant de goûter au printemps qui pointe ses premiers rayons?"

² Det bliver pga. pladsrestriktioner ikke underbygget her, men kvindelige læsere læser tydeligvis disse romaner med liv og sjæl

³ Babelio (24/02/2011): "décor époustouflant"; "le thème sort vraiment de l'ordinaire"

⁴ Babelio (15/04/2010): "Un roman foisonnant de détails sur ce pays fascinant, l'Islande"

⁵ Sylvie Marcovitch in Le Figaro (21/03/2011)

⁶ L'Express (17/07/2010): "son écriture au scalpel a la froideur de la terre scandinave, un monde souvent cruel dont elle rameute tous les démons, sous un halo de brumes bergmaniennes"

⁷ Bab Biblio (ingen dato): "des terribles contrées nordiques"

⁸ Françoise Dargent in Le Figaro (16/03/2011)

⁹ Le Glob (01/04/2011): "A travers les portraits de ces trois femmes, nous voyons toute l'histoire de la Suède: le passage d'un monde paysan au monde industriel, la naissance de la Suède moderne, l'idéal d'une société juste et égalitaire. C'est d'ailleurs ce modèle-là qui est largement critiqué actuellement dans les romans policiers nordiques"

¹⁰ CritiquesLibres (30/11/2009): "cette société norvégienne des années 60, étriquée, repliée sur soi-même"

¹¹ CritiquesLibres (30/11/2009): "prisonnière six mois par an de ses hivers glacés"

¹² CritiquesLibres (30/11/2009)

¹³ CritiquesLibres (02/04/2004)

¹⁴ Nicolas Ungemuth in Le Figaro 10/10/2008

¹⁵ Le Matricule des Anges (september-oktober 2002): "un vieux roman pathético-réaliste"

Miljø, identitet og kommunikation: Hvem er vi?

¹ Chez Clarabel (14/05/2007): "*Piazza Bucarest*" est un roman admirable, incroyablement bien écrit, et qui vous parle donc de la vie d'hommes et de femmes qui se sont croisés, un peu aimés, jamais compris, puis quittés sans chercher à retenir, conservant des plaies béantes"

² Le western culturel (13/09/2009): "Grondahl dessine une époque ou les pays scandinave et l'Allemagne avaient leur quote-part de groupuscules, moins médiatisés que leurs homologues italiens"

³ Bibliosurf (december 2009)

⁴ Lecture/Ecriture (ingen dato): "Plutôt nanti en une société nordique sans trop de problèmes majeurs Mattias n'aura qu'un but, curieux, une sorte de quête d'un anonymat qu'il pensera trouver aux Iles Féroé (...) On sait depuis les auteurs de polars de là-haut que nuit polaire, soleil de minuit et saunas baltiques n'assurent pas forcément la félicité"

⁵ Babelio (25/05/2011)

⁶ Astrid Eliard in Le Figaro (12/10/2006): "ces âmes et paysages scandinaves"

⁷ Bruno Corty in Le Figaro (16/09/2010): "C'est âpre comme le climat nordique et beau comme ses fjords, ses forêts et ses filles brunes aux yeux bleu acier"

⁸ L'Express (14/03/2011): "tableau d'un Danemark figé sous un capuchon de frimas"

⁹ Reporters du monde (03/03/2011): "cette atmosphère que l'on imagine nordique, faite de froid, de neige et de vent et où les feux de cheminée peinent à réchauffer les corps"

¹⁰ Initiales (05/10/2011)

Værdier og social kontekst: Hvad er et menneske?

¹ Man kunne også læse Riel i et postkolonialt perspektiv, men det er der ingen anmeldere eller kommentatorer, der gør

² Actualitte.com (18/05/2011): "un regard humaniste sur l'individu et la société"

³ L'Express (26/07/2001): "Lindgren prend comme thèmes le sens de la vie, ses hasards, le destin de l'homme, la justice"

⁴ Babelio (12/03/2011): "la place de l'Homme dans l'univers"

⁵ Babelio (18/08/2010)

⁶ Lecture/Ecriture, (ingen dato): "Une réflexion qu'il est fort utile à chacun d'avoir dès l'adolescence sur l'ambition, les buts que l'on se fixe dans la vie et ce que l'on est prêt à faire ou non pour les atteindre"

⁷ Le club des rats biblio-net (29/04/2011): "la vérité de notre société occidentale" (min kursivering i den danske oversættelse)

⁸ Chez Neph, (10/11/2009): "Un reflet malsain de la société dans laquelle nous vivons" (min kursivering i den danske oversættelse)

⁹ L'express (18/03/2011): "l'absurdité de notre monde" (min kursivering i den danske oversættelse)

¹⁰ Babelio (26/11/2010): "... ce livre (...) dénonce (...) nos propres dérives dans notre systématique recherche du mieux, du plus rapide, du plus performant" (min kursivering i den danske oversættelse)

¹¹ evene.fr (ingen dato): "Une ode au changement et à la tolérance"

¹² Babelio (10/04/2010)

¹³ Babelio (08/08/2010): "il brocarde avec plaisir l'hypocrisie et le conformisme"

¹⁴ Xavier Houssin in Le Monde (08/06/2007)

¹⁵ Epopée littéraire: "d'une critique acide de la société finlandaise"

¹⁶ Pascale Haubruge et al. in Le Soir (14/11/2011)

- ¹⁷ L'Express (01/10/2005)
¹⁸ Voyager...lire... (04/06/2011): "La nature y est joliment décrit, et lorsque les personnages voyagent à travers les fjords, les forêts et les montagnes, j'ai vraiment eu l'impression d'y être"
¹⁹ L'Express (26/07/2001)
²⁰ Parfum de livres... parfums d'ailleurs (17/03/2011)
²¹ fake for real (25/04/2011)
²² Marc Henry in Le Soir (27/07/2011)
²³ OJIM (28/12/2009): "Paasilinna, une ouverture à la nature"
²⁴ Babelio om Riel (ingen præcis dato)

Bibliografi

Fiktion

- Ala-Harja Riikka, *Tom Tom Tom*, [Tom Tom Tom, 1998], Larbey, Gaïa, 2003
Ala-Harja Riikka, *Reposer sous la mer* [Maata Meren alla, 2003], Larbey, Gaïa, 2004
Baldursdóttir Kristin Marja, *Karitas, sans titre* [Karitas án titils, 2004], Larbey, Gaïa, 2008
Bengtsson Jonas T., *Submarino* [Submarino, 2007], Paris, Éditions Denoël, 2011
Christensen Lars Saabye, *Beatles* [Beatles, 1986], Paris, Lattès, 2009
Fløgstad Kjartan, *Grand Manila*, [Grand Manila, 2006], Paris, Stock, 2009
Fogtdal Peter, *La Naine du tsar* [Zarens dværg, 2006], Larbey, Gaïa, 2008
Fredrikson Marianne, *Hanna et ses filles* [Anna, Hanna och Johanna, 1994], Paris, Ramsay, 1999
Grytten Frode, *Les Contes de Murboligen* [Bikupesång, 2000], Paris, Denoël, 2006
Grøndahl Jens Christian, *Piazza Bucarest* [Piazza Bucarest, 2004], Paris, Gallimard, 2007
Grøndahl Jens Christian, *Les Mains rouges* [Røde hænder, 2009], Paris, Gallimard, 2009
Hansen Erik Fosnes, *La Femme lion* [Løvekvinnen, 2006], Paris, Gallimard, 2011
Harstad Johan, *Buzz Aldrin, mais où donc es-tu passé?* [Buzz Aldrin, hvor ble det av deg i alt mylderet? 2005], Larbey, Gaïa, 2009
Helle Helle, *Chienne de vie* [Ned til hundene, 2008], Paris, Serpent à plumes, 2011
Helle Merete Pryds, *Oh Romeo* [2006], Larbey, Gaïa, 2008
Hotakainen Kari, *Rue de la Tranchée* [Juoksuhaudantie, 2002], Paris, Lattès, 2005
Hotakainen Kari, *La Part de l'homme* [Ihmisen osa, 2009], traduit du finnois par Anne Colin du Terrail, Paris, Lattès, 2011
Jepsen Erling, *L'art de pleurer en chœur* [Kunsten at græde i kor, 2002], S. Wespieser, 2010
Jepsen Erling, *Sincères condoléances* [Med venlig deltagelse, 2006], S. Wespieser, 2011
Loe Erlend, *Doppler* [2004], Larbey, Gaïa, 2006

Loe Erlend, *Volvo Trucks* [Volvo lastvagnar, 2005], Larbey, Gaïa, 2006

Paasilinna Arto, *Petits suicides entre amis* [Hurmaava joukkoitsemurha, 1990], Denoël, 2003

Paasilinna Arto, *Un homme heureux* [Onnellinen mies, 1976], Paris, Denoël, 2005

Paasilinna Arto, *Le bestial serviteur du pasteur Huuskonen* [Rovasti Huuskosen petomainen miespalvelija, 1995], Paris, Denoël, 2007

Paasilinna Arto, *Le cantique de l'Apocalypse joyeuse* [Maailman paras kylä, 1992], Paris, Denoël, 2008

Petterson Per, *Jusqu'en Sibérie* [Til Sibir, 1996], Circé, 2002

Ramsland Morten, *Tête de chien* [Hundehoved, 2005], Gallimard, 2008

Sinisalo Johanna, *Jamais avant le coucher du soleil* [Ennen päivänlaskua ei voi, 2000], Arles, Actes Sud, 2003

Sinisalo Johanna, *Oiseau de malheur* [Linnunaivot, 2008], Arles, Actes Sud, Lettres scandinaves, 2011

Sjón, *Le moindre des mondes* [Skugga-Baldur, 2005], Paris, Payot & Rivages, 2008

Stridsberg Sara, *Darling River* [Darling River, 2010], Paris, Stock, 2011

Wassmo Herbjørg, *Cent ans* [Hundre år, 2009], Montfort-en-Chalosse, Gaïa, 2011

Wassmo Herbjørg, *Un verre de lait, s'il vous plaît* [Et glass melk takk, 2006], Larbey, Gaïa, 2004

Fagbøger

Gunhild Agger og Anne Marit Waade (red.), *Den skandinaviske krimi. Bestseller og blockbuster*, Nordicom, Göteborg, 2010

Peter Stadius, *Resan til norr. Spanska Nordenbilder kring sekelskiftet 1900*, Finska Vetenskaps-Societeten – Suomen Tiedeseura, 2005

Artikler:

Ahl Nils C. in Le Monde, *Portrait d'une Copenhague violente et désabusée*, 18/03/2011

Ahl Niels C. in Le Monde, *L'histoire réaliste, poétique et chorale d'Union Carbide*, 17/04/2009

Ahl Nils C. in Le Monde, *Les blessures d'un combat ordinaire*, 09/05/2005

Clerc Louis, *Un serpent de mer au débat français*, in *Nordiques*, N° 15, Hiver 2007-2008, p. 25-43

Corty Bruno in Le Figaro, *Sur le fil du rasoir*, 16/09/2010

Courty Isabelle in Le Figaro magazine, *Wassmo fait froid dans le dos*, 05/01/2008

Dargent Françoise in Le Figaro, *Voyage au bout de l'Estonie*, 06/09/2011

Dargent Françoise in Le Figaro, *Un siècle aux îles Lofoten*, 16/03/2011

Dargent Françoise et al. in Le Figaro, *Les polars venus du froid qui rendent fou*, 02/04/2009

Dargent Françoise in Le Figaro, *Roméo et Juliette montent au Nord*, 30/10/2008

Eliard Astrid in Le Figaro, *Un galopin norvégien*, 12/10/2006

Haubruge Pascale et al. in Le Soir, *Scandinenvie... Choix de fictions de grands froids*, 14/11/2003

Henry Marc in Le Soir, *L'apocalypse consolatrice de Paasilinna*, 27/07/2008

Hofstein Cyril in Le Figaro, *Grand Manila*, 06/02/2011

Houssin Xavier in Le Monde, *Ma manière picaresque*, 08/06/2007

Haubruge Pascale in Le Soir, *l'homme qui cherchait sa douleur*, 19/04/2000

Marcovitch Sylvie in Le Figaro, *Fjords esta*, 21/03/2011

Maury Pierre in Le Soir, *L'Homme est bête, parole d'ours !*, 13/07/2007

Ungemuth Nicolas in Le Figaro, *Tête de chien*, 10/10/2008

Internetsider

Actualitte.com, skrevet af Cecile pellerin, [18/05/2011 citeret 25/05/2011],
<http://www.actualitte.com/dossiers/1453-cirque-numero-femme-norvege-province.htm>

Arte, [19/03/11, citeret 10/05/2011], <http://www.arte.tv/fr/3771950,CmC=3771938.html>

Audiolib, citat af Yonnel Liègeois, [24/03/2011, citeret 19/04/2011], <http://www.audiolib.fr/actualites/cette-nuit-la-riviere-noire-darnaldur-indridason-est-ecouter-sur-europe-1-4576>

Au troisième œil, [ingen dato, citeret 20/04/2011], <http://www.au-troisieme-oeil.com/index.php?page=actu&type=pol&news=7984>

Bab Biblio [ingen dato, citeret 25/04/2011], http://www.bab-ouarzazate.com/fredriksson/hanna-et-ses_filles.php

Babelio, [25/05/2011], <http://www.babelio.com/livres/Jepsen-Lart-de-pleurer-en-choeur/172124/critiques>

Babelio, [12/03/2011, citeret 13/05/2011], <http://www.babelio.com/auteur/Erlend-Loe/26243/critiques>

Babelio, [24/02/2011, citeret 25/05/2011], <http://www.babelio.com/livres/Hotakainen-La-part-de-lhomme/241212/critiques>

Babelio, [ingen præcis dato, citeret 07/05/2011], <http://www.babelio.com/auteur/Jorn-Riel/5032>

Babelio [26/11/2010 citeret 04/04/2011], <http://www.babelio.com/livres/Paasilinna-Les-dix-femmes-de-lingenieur-Rauno-Rmekorpi/122144/critiques>

Babelio, [18/08/2010, citeret 15/05/2011], <http://www.babelio.com/auteur/Jorn-Riel/5032/critiques>

Babelio, [08/08/2010, citeret 15/04/2011], <http://www.babelio.com/livres/Paasilinna-Un-homme-heureux/6358/critiques>

Babelio, [11/05/2010, citeret 13/05/2011], <http://www.babelio.com/livres/Kristn-Marja-Baldursdttir-Karitas-sans-titre/99936>

Babelio [15/04/2010, citeret 13/05/2011], <http://www.babelio.com/livres/Kristn-Marja-Baldursdttir-Karitas-sans-titre/99936>

Babelio [10/04/2010 citeret 06/06/2011], <http://www.babelio.com/livres/Paasilinna-Un-homme-heureux/6358/critiques>

Bibliosurf, skrevet af Jean-Marc Laherrère, [13/02/2007, citeret 20/04/2011], <http://www.bibliosurf.com/La-belle-dormit-cent-ans>

Bibliosurf, [december 2009, citeret 20/04/2011], <http://www.bibliosurf.com/Interview-de-Johan-Harstad>

Chez Clarabel, [14/05/2011, http://blogclarabel.canalblog.com/archives/roman_danois/index.html]

Chez Neph, [10/11/2009 citeret 04/05/2011], <http://chez-neph.over-blog.com/article-doppler-erlend-loe-39113973.html>

CritiquesLibres, [13/09/2002, citeret 20/04/2011], <http://www.critiqueslibres.com/i.php/vcrit/3030>

CritiquesLibres, [02/04/2004, citeret 20/04/2004], <http://www.critiqueslibres.com/i.php/vcrit/4940>

CritiquesLibres, [13/11/2009, citeret 20/04/2011], <http://www.critiqueslibres.com/i.php/vcrit/21562?alt=print>

Epopée littéraire, [ingen dato, citeret 17/05/2011], <http://epopee-litteraire.exprimetoi.net/t1343-petits-suicides-entre-amis-arto-paasilinna>

Exlibris & Polaris, [27/02/2009, citeret 14/05/2011], <http://librispolaris.canalblog.com/tag/Litt%C3%A9rature%20danoise>

evne.fr, skrevet af Mathilde Saudubray [ingen dato, citeret 20/05/2011], <http://www.evne.fr/livres/livre/leena-lander-obeir-21126.php>

evne.fr, skrevet af Mikaël Demats, [ingen dato, citeret 05/05/2011], <http://www.evne.fr/livres/livre/arto-paasilinna-un-homme-heureux-15178.php>

Fake for real, [25/04/2011, citeret 05/05/2011], <http://www.fakeforreal.net/index.php/post/2011/ARTO-PAASILINNA-Le-Bestial-Serviteur-du-Pasteur-Huuskonen>

Fluctuat.net, [ingen dato, citeret 18/04/2011], <http://www.fluctuat.net/3169-Les-polars-scandinaves-a-la-loupe>

In Cold Blog, [02/03/2009, citeret 05/05/2011], <http://www.incoldblog.fr/?index/auteurs/KHEMIRI%2C%20Jonas%20Hassen>

Initiales, [05/10/2011, citeret 22/05/2011], <http://www.initiales.org/Les-mains-rouges.html>

Interlignage, [ingen dato, citeret 21/04/2011], <http://interlignage.fr/2011/01/pourquoi-tant-de-haine-de-anne-holt>

La-Croix.com, skrevet af Sabine Audrerie, [16/03/2011, citeret 22/05/2011], http://www.la-croix.com/Culture-Loisirs/Culture/Livres/Jonas-Hassen-Khemiri-le-pouvoir-du-langage_NG_-2011-03-16-584900

Le club des rats biblio-net [29/04/2011, citeret 22/05/2011], <http://clubdesrats.forumr.net/t1938-erlend-loe-norvege>

Lecture/Ecriture, [ingen dato, citeret 18/04/2011], <http://www.lecture-ecriture.com/3165-Le-retour-du-professeur-de-danse-Henning-Mankell>

Lecture/Ecriture,[ingen dato, citeret 18/04/2011], <http://www.lecture-ecriture.com/5496-Buzz-Aldrin-mais-o%C3%B9-donc-es-tu-pass%C3%A9-Johan-Harstad>

Lecture/Ecriture, [ingen dato, citeret 05/05/2011], <http://www.lecture-ecriture.com/4296-Le-g%C3%A9ant-Riikka-Ala-Harja>

Le Glob, [01/04/2011, citeret 07/05/2011], <http://leglob.viabloga.com/news/a-la-decouverte-de-marianne-fredriksson>

Le Matricule des Anges, skrevet af Anne Riera, [september-oktober 2002, citeret 18/05/2011], http://www.lmda.net/din/tit_lmda.php?Id=14137

La vie en livres, skrevet af Aliette Armel, [08/03/2009, citeret 19/04/2011], <http://aliette-armel.blogs.nouvelobs.com/tag/biblioth%C3%A8que+bernadotte>

Le western culturel, [13/09/2009, citeret 05/06/2011], <http://lewesternculturel.blogs.courrierinternational.com/archive/2009/09/13/les-mains-rouges-de-jens-christian-grondahl.html>

L'Express, [14/03/2011, citeret 22/05/2011], http://www.lexpress.fr/culture/livre/le-murmure-bergmanien-de-helle-helle_971144.html

L'Express, skrevet af Julien Bisson, [18/03/2011, citeret 03/05/2011], http://www.lexpress.fr/culture/livre/erlend-loe-du-rire-aux-larmes_971136.html?xtor=x

L'Express, [14/03/2011, citeret 21/05/2011], http://www.lexpress.fr/culture/livre/purge-de-sofi-oksenen_971146.html

L'Express, skrevet af Marianne Payot, [24/09/2010, citeret 17/05/2011], http://www.lexpress.fr/culture/livre/per-petterson-un-roi-en-norvege_922143.html

L'Express, skrevet af André Clavel, [17/07/2010, citeret 22/05/2011], http://www.lexpress.fr/culture/livre/l-heritage-impossible_905759.html

L'Express, skrevet af André Clavel, [20/04/2010, citeret 22/05/2011], http://www.lexpress.fr/culture/livre/la-decouverte-de-lire-nous-les-noyes-par-carsten-jensen_886125.html

L'Express, [01/05/2009, citeret 21/05/2011], http://lexpress.fr/culture/livre/grand-manila_815765.html

L'Express, [26/07/2001, citeret 23/04/2001], http://www.lexpress.fr/culture/livre/l-arbre-du-prince_797703.html

L'Express, [01/04/2000, citeret 18/05/2011], http://www.horreurboreale.com/ext/http://www.lexpress.fr/culture/livre/anne-holt_812127.html

Nordiques et Baltés, skrevet af Antoine Jacob, [17/04/2011, citeret 05/05/2011], <http://jacobnordiques.blogspot.com>

OJIM, skrevet af Gérard Craan, [28/12/2009, citeret 01/06/2011], <http://www.lejim.info/spip/spip.php?article60>

Parfum de livres... parfums d'ailleurs, [17/03/2011, citeret 08/05/2011], <http://parfumdelivres.niceboard.com/t6907-sjon-islande>

Parlons Bouquins, skrevet af Marie Javet, [15/02/2011, citeret 16/05/2011], <http://parlons-bouquins.com/?p=237>

Planète Polars, skrevet af Phillipe Lemaire [09/09/2009, citeret 19/04/2011], <http://planetepolars.blog.leparisien.fr/archive/2009/09/03/l-assassinat-qui-ebanla-la-suede.html>

Pol'Art Noir, [ingen dato, citeret 18/04/2011], <http://www.polarnoir.fr/auteur.php?auteur=n1>

Reporters du monde, skrevet af Brigitte Boucard, [14/03/2011, citeret 15/04/2011], <http://www.reportersdumonde.com/articles/article/170-montecore-un-tigre-unique-de-jonas-hassen-khemiri.html/>

Reporters du monde, skrevet af Brigitte Boucard, [03/03/2011, citeret 15/04/2011], <http://www.reportersdumonde.com/articles/article/164-chienne-de-vie-de-helle-helle-.html>

RUE89, skrevet af Hubert Artus, [11/05/2011, citeret 20/05/2011], <http://www.rue89.com/cabinet-de-lecture/2011/05/11/sara-stridsberg-se-paye-le-mythe-de-lolita-dans-darling-river-203210>

Telerama, skrevet af Eric Boury, [20/11/2008, citeret 19/04/2011], <http://www.telerama.fr/livre/le-roman-policier-islandais-par-eric-boury-traducteur,36131.php>

The never ending blog, [07/02/2011, citeret 15/05/2011], <http://nuagesetvent.over-blog.com/article-henning-mankell-le-cerveau-de-kennedy-66664828.html>

Voyager...lire..., [04/07/2011, citeret 10/06/2011], <http://cryssilda.canalblog.com/archives/2011/06/04/21303684.html>

Wikipedia, [ingen dato, citeret 20/04/2011], http://fr.wikipedia.org/wiki/Gunnar_Staalesen